

ΚΥΚΛΑΔΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ – CYCLADIC SEMINAR

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 22
THE ARCHAEOLOGICAL SOCIETY AT ATHENS, 22 PANEPISTIMIΟΥ ST.

Τρίτη, 2 Απριλίου 2013, 7 μ.μ. - Tuesday, 2 April 2013, 7 P.M.

Χριστίνα Α. Τελεβάντου

Ο Νεολιθικός οικισμός στον Στρόφιλα Άνδρου
Διευρύνοντας τους ορίζοντες της κυκλαδικής προϊστορίας και
εικονογραφίας

Christina A. Televantou

The Neolithic Settlement at Strofilas, Andros
Expanding the horizons of Cycladic prehistory and iconography

---

Οργάνωση Σεμιναρίου: **Μαρίζα Μαρθάρη**
The seminar is organized by **Marisa Marthari**

ΚΥΚΛΑΔΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ

Τρίτη, 2 Απριλίου 2013

Χριστίνα Α. Τελεβάντου

Ο Νεολιθικός οικισμός στον Στρόφιλα Άνδρου

Διευρύνοντας τους ορίζοντες της Κυκλαδικής προϊστορίας και εικονογραφίας

Οι ανασκαφές στο οροπέδιο του Στρόφιλα, στη δυτική ακτή της Άνδρου, έφεραν στο φως τα ερείπια ενός εκτεταμένου οικισμού, που ανήκει στον πολιτιστικό ορίζοντα της «Αττικής-Κεφάλας», της Τελικής Νεολιθικής (ΤΝΑ) περιόδου. Η ανάπτυξή του οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη στρατηγική γεωγραφική θέση της Άνδρου κοντά στην Αττική, και ειδικότερα τη Λαυρεωτική, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αποτελούσε σημαντικό κόμβο και ενδιάμεσο σταθμό στους θαλάσσιους δρόμους της νεολιθικής ναυσιπλοΐας για τη διακίνηση αγαθών (π.χ. μηλιακού οψιανού και μεταλλεύματος) και τη μετάδοση τεχνολογίας και ιδεών ανάμεσα στις Κυκλάδες, την ηπειρωτική χώρα, την Εύβοια και το βορειοανατολικό Αιγαίο.

Μια σειρά σημαντικών στοιχείων τον καθιστούν, με τα έως τώρα δεδομένα, μοναδικό στις Κυκλάδες και στην εγγύτερη γεωγραφική περιοχή (Εύβοια, Αττική):

- Η μεγάλη έκταση του οικισμού, σε συνδυασμό με τον πυκνό πολεοδομικό ιστό και το ιδιαίτερα μεγάλο μέγεθος των κτηρίων.
- Τα έργα συλλογικού χαρακτήρα από την κοινότητα, όπως είναι η οχύρωση, το ιερό και η εκτεταμένη χρήση των βραχογραφιών.
- Η πληθώρα των υψηλής ποιότητας ευρημάτων.
- Η προηγμένη τεχνολογία (π.χ. μεταλλοτεχνία, λιθοτεχνία).
- Οι εκτεταμένες βραχογραφίες σε ανασκαμμένο περιβάλλον, με συμβολικά (δακτυλιόσχημο θέμα, πέλματα, κοιλότητες σε σπειροειδή διάταξη), γραμμικά (σπείρα, μαϊάνδρος), εικονιστικά θέματα (πλοία (**εικ. 1**), ζώα –κατσίκια, ελάφια, τσακάλια (**εικ. 2**), ψάρια, δελφίνια κ.ά.), αφηγηματικές σκηνές (πομπή πλοίων, κυνήγι ελαφιών από τσακάλια, θαλάσσιος βυθός με παράσταση δελφινιού με το μικρό το υ ανθρώπινη πιθανώς μορφή ή ανθρωπόμορφο «ξόανο», ύψ. 0,45 μ., ενδεχομένως απεικόνιση θεότητας). Φαίνεται ότι οι νεολιθικοί καλλιτέχνες, πολύ πριν την ανάπτυξη της εικονιστικής τέχνης στις Κυκλάδες κατά τη Μέση και Ύστερη Εποχή του Χαλκού (αγγειογραφία, τοιχογραφίες), έθεσαν τις βάσεις του εικονογραφικού λεξιλογίου και της διαχείρισης του χώρου σε σύνθετες παραστάσεις.
- Ο έντονος ναυτικός χαρακτήρας του οικισμού (ναυπηγική/ναυσιπλοΐα/εμπόριο) που τεκμηριώνεται από τις 100 και πλέον απεικονίσεις πλοίου στις βραχογραφίες σε κοινόχρηστους χώρους (ιερό, τείχος, χώρος βόρεια του τείχους) ως το κυρίαρχο σύμβολο της κοινότητας.
- Η χρήση ενός αναπτυγμένου και ευρύτατα διαδεδομένου κώδικα επικοινωνίας με χρήση συστήματος συμβόλων (δακτυλιόσχημο θέμα, πέλματα, κοιλότητες σε διάταξη σπείρας).

Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν ότι πρόκειται για έναν εύρωστο πρωτοαστικό οικισμό με κυρίαρχο ναυτικό χαρακτήρα, ο οποίος αναμφίβολα θα διαδραμάτιζε, σε ένα ευρύτερο δίκτυο μικρότερων ή/και ανάλογων οικισμών, σημαντικό ρόλο κατά την ΤΝ περίοδο. Ο Στρόφιλας αποκαλύπτει μια νέα εικόνα για τον πολιτισμό στο νησιωτικό Αιγαίο και ιδιαίτερα στις Κυκλάδες κατά τη ΤΝ περίοδο, διευρύνοντας τους ορίζοντες της κυκλαδικής προϊστορίας και εικονογραφίας. Καταδεικνύει ότι από την περίοδο αυτή διαμορφώθηκε στις Κυκλάδες ένας υψηλός πολιτισμός με μεγάλες οργανωμένες ναυτικές κοινωνίες και ανάλογους οικισμούς με πρωτοαστικές δομές, που αποτέλεσε τη βάση για τη μετέπειτα πολιτιστική εξέλιξη της Μέσης και της Ύστερης Εποχής του Χαλκού.

CYCLADIC SEMINAR

Tuesday, 2 April 2013

Christina A. Televantou

The Neolithic Settlement at Strofilas, Andros

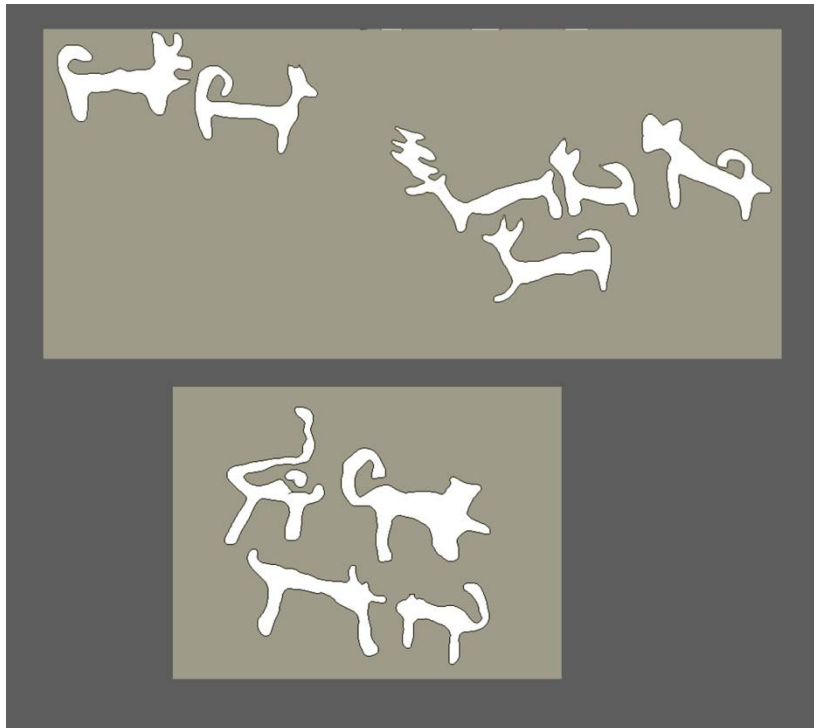
Expanding the horizons of Cycladic prehistory and iconography

The excavations on the plateau of Strofilas, on the west coast of Andros, have unearthed the ruins of a large settlement belonging to the “Attica-Kephala” cultural horizon of the Final Neolithic (FNL) period. Its growth is attributable largely to the strategic location of Andros near Attica, especially the area around Lavrion, coupled with the fact that it was an important hub and port of call on the Neolithic sea routes for the transport of goods (e.g. Melian obsidian and metal ore) and the transmission of technology and ideas between the Cyclades, the Mainland, Euboea and the NE Aegean.

On the evidence available to date, a number of factors make Strofilas unique in the Cyclades and the surrounding geographical region (Euboea, Attica).

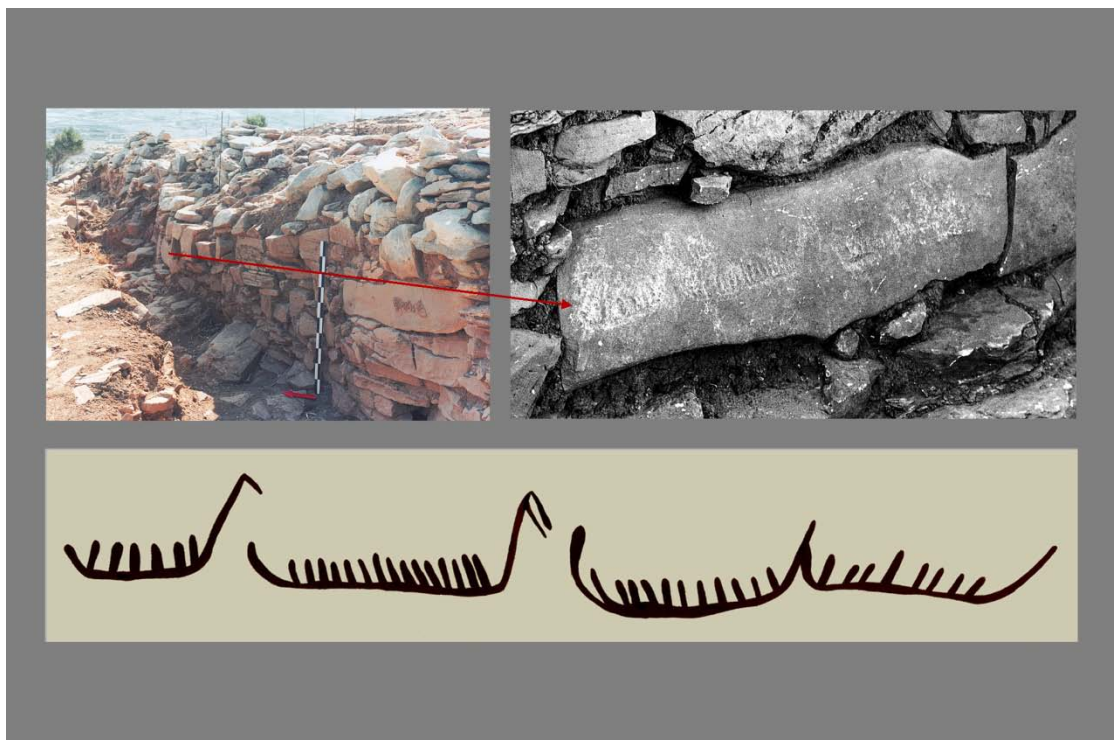
- The large area of the settlement, along with its dense layout and large buildings.
- The communal projects, such as the fortification, the sanctuary and the extensive rock-art representations.
- The abundance of high-quality finds.
- The advanced technology (e.g. metalwork, stonework).
- The extensive rock art representations in excavated context, with symbolic motifs (motif in the form of a ring-idol pendant, figure-of-eight patterns reminiscent of human footprints, pecked marks in spiral arrangement), linear motifs (spiral, meander), pictorial motifs (ships (**fig. 1**), animals - goats, deer, jackals (**fig. 2**), fish, dolphins, etc.), narrative scenes (flotilla of ships, jackals hunting deer, seabed with dolphin and its calf, probably a human figure or an anthropomorphic *xoanon*, 0.45 m. high, possibly representing a deity). It seems that long before the development of pictorial art in the Cyclades, in the Middle and Late Bronze Age (pottery, wall-paintings), the Neolithic artists laid the foundations of the iconographic vocabulary and spatial management in complex scenes.
- The intense maritime character of the settlement (shipbuilding / seafaring / trade), which is documented by more than 100 depictions of ships in the rock art in public places (sanctuary, fortification wall, area north of the wall) as the community’s prevailing symbol.
- The use of a sophisticated and widespread communication code using a system of symbols (motif in the form of a ring-idol pendant, figure-of-eight patterns reminiscent of human footprints, pecked marks in spiral arrangement).

The evidence indicates that this was a thriving proto-urban settlement of maritime character, which undoubtedly played an important role in a wider network of smaller and/or similar-sized settlements during the Final Neolithic (FN) period. Strofilas reveals new information on the culture of the Aegean, particularly in the Cyclades, during the FN period, expanding the horizons of Cycladic prehistory and iconography. It demonstrates that during this period an advanced culture took shape in the Cyclades, with large organized maritime societies and similar settlements with early urban structures, which were the basis for the subsequent cultural developments of the Middle and Late Bronze Age.

Εικ. 1 Παράσταση με κνήγι ελαφιών από τσακάλια στον φυσικό βράχο, βόρεια του τείχους.

Fig. 1 Representation of jackals hunting deer, at the bed-rock north of the fortification wall

Εικ. 2 Παράσταση πομπής πλοίων στον κεντρικό προμαχώνα του τείχους του Στρόφιλα.

Fig. 2 Representation of a procession of ships, at the central bastion of the fortification wall at Strofilas.